

Ajatellaan itsellemme hyvä tulevaisuus

Hanna-Leena Pesonen, HTM, kestävän kehityksen asiantuntija, Lapin liitto

Se, miten suhtaudumme tulevaisuuteen ja millaisena sen näemme, vaikuttaa tämän päivän tekojemme kautta siihen millaiseksi tulevaisuutemme muotoutuu. Ei siis ole yhdentekevää mitä ajattelemme tulevaisuudesta.

Ihminen poikkeaa muista eläimistä ainakin siinä, että sillä on abstraktin ajattelukyvyyn ansiosta tietääkseni ainoana eläimenä kyky ajatella ja suunnitella pitkälle tulevaisuutta. Toisaalta ihmisten kyky ajatella tulevaisuutta ja kuvitella erilaisia tulevaisuuksia vaihtelee.

Tyypillisesti pystytään kyllä kuvittelemaan tulevaisuus, joka pohjautuu nykyhetken ilmiöihin ja siinä näkyviin ilmiselviin muutoksiin tulevaisuudessa. Näin saadaan varovaisia, nykytilasta vain hieman poikkeavia tulevaisuuskuvia. Joskus ne voivat osua kohdalleen, mutta nykypäivänä yhä harvemmin. Usein ne ovat negatiivisia eivätkä ne tarjoa sitä mitä tässä ajassa kipeästi kaivataan - mahdollisuutta tavoitella yhteiskuntaa, joka elää planetaaristen rajojen sisällä ja tuottaa hyvinvointia tasavertaisesti kaikille. Yhteiskuntaa, joka ympäristöhaittojen aiheuttamisen sijaan paitsi vähentää niitä ja korjaa aiheutettuja vahinkoja, uudistaa toimintaa ja tuottaa hyvää sekä planeetalle että ihmisille.

Suhtautumisemme tulevaisuuteen on myös vaihdellut eri aikakausina: 1700-luvulla tulevaisuuden ajateltiin olevan korkeintaan menneisyyden toistoa - usein vielä pahempi kuin nykyhetki. Syntyperä määritteli ihmisen ammatin, tulotason ja yhteiskuntaluokan. Elämä oli nollasummapeliä ja onnea ajateltiin olevan vain tietty määrä maailmassa: jotta minä voin sitä saada, sen pitää olla muilta pois.

Suomalainen ”tulevaisuus”, eli ajatus paremmasta tulevaisuudesta, tulevaisuudesta johon voi vaikuttaa, lähti liikkeelle teollisesta vallankumouksesta, talouskasvusta ja vapautuvasta maailmankaupasta. Euroopasta saapunut **tulevaisuususkko** - että huomina osattiin kuvitella toisenlaiseksi kuin tämä hetki - muuttui hyödylliseksi tulevaisuuden tekemiseksi, josta kehittyi

pikkuhiljaa hyvinvointivaltio. 1900-luvulle tultaessa syklinen aikakäsitys oli muuttunut lineaariseksi ja ihmisille muodostui ”valinnanvapaus” tulevaisuuden suhteen. Joku jossain uskalsi alkaa unelmoimaan paremmasta ja sai muutkin toimimaan paremman tulevaisuuden eteen.

Tulevaisuusajattelun historiassa näkyy paitsi se, mitä hyvää voidaan saavuttaa, jos se vain osataan kuvitella, myös tämän päivän päätösten kauaskantoiset ja systeemiset vaikutukset sekä se, mitä ei tiedetä eikä osata ennakoida. Syklisen tulevaisuuskäsityksen aikana ei vielä osattu hyödyntää resursseja paremman tulevaisuuden tavoittelussa. Kun se opittiin, muuttui myös suhtautuminen tulevaisuuteen. Se mitä ei tuolloin ymmärretty, on meillä edessä kestävyyskriisinä nyt.

Jälleen kerran meidän pitää muuttaa suhtautumistamme tulevaisuuteen: Kuten emme 1800-luvulla jääneet kaskenpolton ajalle emmekä sen ajan tulevaisuusajatteluun, emme myöskään tässä hetkessä saa jäädä fossiilitalouden ja resurssien ylikulutuksen aikaan. Emme saa jäädä tulevaisuusajatteluun, jossa emme usko muutoksen olevan enää mahdollista. Emme saa jäädä luodun talous- ja yhteiskuntamallin polkuriippuvuuteen: vaikka emme vielä ehkä osaa kuvitella millainen uusi ja toimiva, kestävä malli olisi tai miten se toteutetaan, ei se ole syy olla unelmoimatta paremmasta. Fossiilitaloudesta, resurssien ylikulutuksesta ja nykyisestä tulevaisuusajattelusta irti pääseminen edellyttää kykyä kuvitella – ja siten myös tehdä – parempaa tulevaisuutta.

Pelkkää ”höttöpilveä” tulevaisuusajattelu ei toki ole. Tulevaisuusajattelussa on tärkeää myös tunnistaa ja tulkita niitä tässä päivässä näkyviä trendejä, ilmiöitä ja heikkoja signaaleja, jotka muovaat tulevaisuutta ja johon pohjautuen tavallaan myös paremman kuvittelu tapahtuu. Tulevaisuusajattelua voi opetella ja harjoittaa, ja siihen ennakointi ja ennakoinnin työkalut tarjoavat menetelmiä.

Nykyisen Lapin maakuntaohjelman laatimisen taustaksi tarkasteltiin tulevaisuutta skenaariotyön avulla. Se on omiaan herättämään keskustelua nykytilaa muuttavista kehityskuluista. **Tulevaisuusskenaariot** auttavat ja opettavat tulkitsemaan tässä päivässä näkyviä ilmiöitä ja ymmärtämään niiden vaikutuksia. Skenaariotyössä rakennettiin kolme vaihtoehtoista Lapin ulkoisen toimintaympäristön tulevaisuuden kuvaa 2040-luvulle asti. Skenaariot ovat ”Blokkiutumiskehitys”, Automaation yhteisö” ja ”Kestävyysmurros” . Voit

tutustua skenaarioihin tarkemmin Lappi-sopimuksessa (linkki <https://www.lapinliitto.fi/wp-content/uploads/2022/02/Lappi-sopimus-2022-1.pdf>)

Toisenlainen, skenaariotyötä täydentävä ja usein sen pohjalta ponnistava tapa lähestyä tulevaisuutta on tarinallisuuden tukeutuva **tulevaisuusmuistelu**. Se on parhaimmillaan yhdessä ja eri taustaisten ihmisten dialogina toteutettaessa, mutta se on myös oiva keino harjoitella itsenäisesti tulevaisuusajattelua. Sen tavoitteena on tehdä tulevaisuudesta arkipäiväistä ja ihmisläheistä ja se on hyvä keino myös torjua tulevaisuusahdistusta.

Tulevaisuuden muistelu auttaa meitä suhtautumaan kriittisesti niin omiin kuin muiden väitteisiin tulevaisuudesta. Itse olen huomannut sen olevan myös hyvä keino testata omia ajatuksia ja toiveita tulevaisuudesta muilla: kuinka toivottavana muut, eri taustaiset ihmiset pitävät minulle hyvältä näyttävää tulevaisuutta? Mitä he siinä pelkäävät ja mitä se muille merkitsee? Miten muut tulkitsevat tämän hetken ilmiöitä, toimintaa ja päätöksiä tulevaisuuden kannalta? Yksi tällainen luomani tarina pohjautuu Lappi-sopimukseen ja sen seuraavaan tulevaisuusvisioon: *Älykäs ja kansainvälinen Lappi on arktinen edelläkävijä. Rakennamme maailman puhtaimmassa maakunnassa kestäväää kilpailukykyä, hyvinvointia ja menestystä.* (linkki: <https://ennakointi.wordpress.com/2018/09/27/eraana-aamuna-tulevaisuuden-lapissa/>)

Kannustan kaikkia harjoittelemaan tulevaisuuteen vaikuttavien ilmiöiden tunnistamista ja tulkitsemista, haastamaan omaa tulkintaa ja unelmoimaan ja tarinoimaan paremmasta tulevaisuudesta. Treenatkaa tulevaisuuslihastanne, venyttäkää tulevaisuusajattelun kykyänne ja siten myös yhteistä tulevaisuuttamme.